

Exercicios de autoavaliación

I: Preguntas do tema (1)

1. Explica o nome "cantiga" que reciben os poemas galego-portugueses.
2. Distingue entre *trobador*, *xograr* e *segrel*.
3. Fala das cortes poéticas medievais.
4. Cita e describe os tres cancioneiros máis destacables.
5. Que é o refrán?
6. Quen eran Sharrer e Vindel?
7. Establece as datas de comezo e remate da escola lírica galego-portuguesa con exactitude.
8. Que é a "palabra volta"?
9. Cita mosteiros célebres da Idade Media e explica a súa importancia.
10. Quen foi Xelmírez?
11. Fala brevemente da lírica provenzal.
12. Cando son substituídos os manuscritos?
13. Comenta os "entretementos" da nobreza.

Solución:

1. Reciben este nome porque eran poemas destinados a seren cantados polos xograres.
2. O **trobador** adoitaba ser nobre ou cabaleiro, compoñía pero non cantaba habitualmente as súas composicións nin vivía da literatura. O **segrel** compoñía e cantaba poemas e vivía da literatura. O **xograr** habitualmente non compoñía e vivía de cantar os poemas compostos polos trobadores.
3. As cortes literarias medievais foron as provenzais, como por exemplo a de Guillerme de Aquitania. No ámbito galego-portugués xorden tamén cortes literarias, como as dos reis Afonso VII, Fernando II, Afonso IX, Fernando III e especialmente as de Afonso X o Sabio e de Afonso III de Portugal e o seu fillo e sucesor D. Denis. Pero non só os reis acollían e protexían trobadores, segreis e xograres, senón tamén señores como Rodrigo Gómez de Trastámara, Diego López de Haro ou Rodrigo Díaz.
4. **Cancioneiro da Ajuda**, conservado no pazo real da Ajuda, Lisboa, compilado a finais do XIII e que contén 310 cantigas de amor. **Cancioneiro da Vaticana**, conservado na Biblioteca do Vaticano. Foi copiado dun cancioneiro portugués, hoxe perdido, en Italia no século XVI por orde do humanista Angelo Colocci. Contén 1205 cantigas dos tres xéneros atribuídas a máis de cen autores. **Cancioneiro da Biblioteca Nacional de Lisboa**: copiado tamén no século XVI en Italia por orde de Colocci. Hoxe consérvase na Biblioteca Nacional de Lisboa, tras adquirilo o goberno portugués en 1924. Contén 1647 composicións dos tres xéneros e unha incompleta *Arte de trovar*.
5. Verso ou versos que se repiten periodicamente no remate de cada estrofa ou cada certo número de versos.

6. Vindel foi o libreiro que atopou o pergamiño que contén as sete cantigas de Martín Codax, seis delas con notación musical. Sharrer atopou un pergamiño con sete cantigas de amor de D. Denís, tamén con notación musical. Son o único exemplo conservado de música na lírica profana.

7. 1196, data de composición, segundo as alusións aos saqueos de Sancho IV de Navarra en territorio de Aragón, da que se considera primeira cantiga *Ora faz ost' o senhor de Navarra*, do trobador Johan Soarez de Pavia. A morte de D. Pedro, conde de Barcelos, 1354, considérase a fin da escola.

8. Repetición dunha palabra en posición de rima na mesma estrofa ou en estrofas diferentes de forma asimétrica.

9. Oseira, Sobrado, Celanova, San Martiño Pinario, Oia, Samos, Ribas de Sil... Todos eran grandes centros culturais e relixiosos, con importantes bibliotecas e ademais donos de gran cantidade de terras cultivadas por colonos e servos.

10. Foi consagrado bispo de Santiago en 1101. Adoptou os ritos das igrexas francesas, impulsou os estudos de Retórica e Dialéctica. Aumentou o número de cóengos a 72 e rodeouse dunha verdadeira corte. Emprendeu grandes obras como o pazo episcopal que leva o seu nome ou novos barrios en Santiago e até obras de fortificación na Lanzada. En 1104 viaxa a Roma para conseguir para Santiago a dignidade metropolitana. A súa época marca o esplendor medieval de Santiago e Galicia no ambiente das peregrinacións.

11. Lírica fundamentalmente amorosa desenvolvida na Provenza do século XII, no sur de Francia, terra daquela en paz e cun bo desenvolvemento económico que propicia a creación cultural. A muller é tratada como un ser perfecto física e espiritualmente, o trobador gaba e serve a esta señora coma se fose un señor feudal, a paixón amorosa aparece nunha natureza primaveral. Tamén había poemas satíricos: os sirventés.

12. No século XV, coa invención da imprenta por parte de Gutenberg. O primeiro libro impreso por Gutenberg, en Maguncia (Alemaña), foi a *Gramática Latina* de Donatus, en 1451.

13. Os torneos, a caza, o xadrez e tamén as festas cortesás en que se comía, cantaba, bailaba e se interpretaban cantigas por parte dos xograres e segreis e ás veces tamén por trobadores que estaban dotados para o canto.

II: Comentario de texto

Quer'eu em maneira de proençal
fazer agora um cantar d'amor,
e querrei mui'ti loar mha senhor
a que prez nem fermosura nom fal,
nem bondade; e mais vos direi em:
tanto a fez Deus comprida de bem
que mais que todas las do mundo val.

Ca em mha senhor nunca Deus pos mal,
mais pos i prez e bedad' e loor
e falar mui bem, e riir melhor
que outra molher; desí é leal
mui't, e por esto nom sei oj' eu quem
possa compridamente no seu bem
falar, ca nom a, tra-lo seu bem, al.

Don Denís

Ca mha senhor quizo Deus fazer tal,

quando a fez, que a fez sabedor
de todo bem e de mui gram valor,
e com tod' esto é mui comunal
alí u deve; er deu-lhi bom sem,
e desi nom lhi fez pouco de bem
quando nom quis que lh' outra foss' igual.

1. Caracterización e identificación do texto:

- Comenta os trazos máis salientables da lingua do texto
- Indica o xénero ao que pertence a Cantiga e o seu tema

2. Estrutura e técnicas literarias:

- Recursos literarios: cobras unissonans, mestría, capdenals...
- Como describe o trovador a súa dama? Indica técnicas como: litote, hipérbole, repeticións e derivacións, acumulación de sinónimos, antítese e gradación.

3. Valoración e xuízo crítico:

- Relaciona ao rei trovador Don Denís con Afonso X o Sabio.
- Relaciona a cantiga coa realidade e co feminismo.

Solución: Son versos de dez sílabas con rima consonante, ABBACCA. Cobras unissonans. Podemos comentar os sons, as grañas ou os significados e valores de *proença, fazer, quere, muito, mha, senhor, nem, em, fez, u, sem, lhi, quis, riir, melhor, oj', molher...* Salientamos a presenza de formas tradicionais hoxe esquecidas no uso ou mesmo desprazadas por castelanismos como *agora, fermosura, Deus, rir, hoxe*. Estamos ante unha cantiga de **amor** porque se expresa o trovador e aparece a palabra *señor*. A cantiga é unha gabanza da *senhor*; con todo, reparemos en que D. Denís destaca características non físicas, senón fundamentalmente espirituais: *bo rir, bo siso, falar ben, moi leal...* É cantiga de mestría porque non hai refrán; son cobras unissonans porque a rima cambia dunha estrofa a outra e nunca se repite. Por outra banda, reparemos na palabra *bem*, que aparece en posición de rima no penúltimo verso das tres estrofas. Tamén son estrofas capcaudadas porque a rima do primeiro verso de cada estrofa repite a rima do último da estrofa anterior. As estrofas II e III son capdenais porque repiten nos seus versos 1 a secuencia *ca em mha senhor*. Resaltamos que D. Denís é fillo de Afonso III o Boloñés, que antes de acceder ao trono andou desterrado por Francia: ao volver veu cheo de admiración pola cultura francesa e provenzal e púxolle ao seu fillo D. Denís mestres franceses. D. Pedro, conde de Barcelos, o derradeiro mecenas da lírica galego-portuguesa e recompilador dun cancionero do que parecen proceder os tipógrafos italianos, foi fillo bastardo do rei D. Denís.

III: Preguntas do tema (2)

1. Caracteriza a lírica provenzal e comenta o seu espallamento por toda Europa.
2. Comenta dúas características destacables da cantiga de amor que a opoñan

á cantiga de amigo.

3. Fala nunhas dez liñas sobre a caracterización da *senhor* da cantiga de amor.

4. Explica en que consiste o tema da *coita*.

5. Indica os trazos que permiten clasificar a seguinte cantiga dentro das cantigas de amor e non nas de amigo:

A mía senhor, que eu sei muit'amar,
punhei sempre d'o seu amor gaar
e nono ouvi, mais, a meu cuidar,
non fui eu i de sên nen sabedor
por quanto lh'eu fui amor demandar,
ca nunca vi molher máis sen amor.

E des que a vi sempr' a muit' amei,
e sempre lhi seu amor mandei,
e nono ouvi neno averei;
mais, se cent'anos for seu servidor,
nunca lh'eu ja amor demandarei,
ca nunca vi molher máis sen amor

Johan Airas

6. Analiza metricamente a cantiga anterior e indica se é de refrán ou mestría, de cobras singulares ou unissonans.

7. Observa o verso 3 de cada estrofa e demostra que son cobras capdenals. Sinala outros recursos como paralelismo, derivación, hipérbole, repeticións, etc.

8. Explica os termos *precador*, *fenhedor*, *entendedor*, *drudo*.

9. Sinala dúas diferenzas entre a cantiga de amor galega e a *cansó* provenzal.

10. Explica por que a cantiga de amor se converte nunha *cantiga da soidade*.

Solución:

1. Está baseada na idealización da muller e na conversión ao amor da ideoloxía feudal -a dama é coma o señor ao que serve o trovador-. Hai graos na relación amorosa: *fenhedor*, *precador*, *entendedor* e *drudo*. O poeta pretende acadar o *joi* ou unión coa dama. Con todo, nunca a debe mencionar e se o fai ha de ser por un nome encuberto, o *sinál*.

2. A experiencia amorosa non aparece situada na primavera, o tema básico é a *coita* e non se acada o *joi*. Por outra banda, tampouco se alcanza a categoría de *drudo*, que só aparece nas cantigas de escarnio e maldicir como crítica.

3. Na lírica provenzal hai unha descrición detallada da muller; hai tamén unha gabanza das condicións morais e físicas da dama. Na lírica galego-portuguesa non hai unha descrición detallista da dama.

4. Na pena que invade ao trovador porque a dama non o acepta e que se manifesta na perda do sono, da fame e ata da gana de vivir.

5. Nela fala o trovador e por outra banda a palabra *senhor* aparece xa no primeiro verso.

6. A cantiga é de refrán (*ca nunca vi molher máis sen amor*) e de cobras singulares (AAABAB/CCCD).

7. Son cobras capdenals porque o verso 3 de cada estrofa repite a secuencia e

nono ouvi. Son cobras capfinidas ao refrán porque o primeiro verso da segunda estrofa repite a palabra *vi*, que aparece no refrán. Os tres primeiros versos de cada estrofa presentan paralelismo sinonímico. Presenta rima derivada ao repetir en posición de rima *amar-amei*, *demandar-demandarei-demandei*. Salientemos tamén as derivacións (*amor, amar, amarei ...*), a hipérbole (*cent'anos for seu servidor*), etc.

8. *Fenhedor* ou tímido: tenta que a dama se fixe no poeta. *Precador* ou suplicante: confesa o seu amor á *dama*. *Entendedor*: a dama acepta xa os poemas do trovador. *Drudo*: unión amorosa plena.

9. A provenzal sitúa a experiencia amorosa na primavera; a galega, non precisa estación; na provenzal hai unha descrición detallista da dama; na galega só alusións xenéricas.

10. As cantigas de amor adoitan presentar a *coita*: a dama non acepta ao poeta e este perde a fame, o sono, tolea e ata non lle interesa vivir. Así vive na soidade esta pena.